

SÖZCÜĞÜN VE SÖZÜN ANLAMI

SÖZCÜK: Tek başına anlamı olan veya cümledeki göreviyle anlam kazanan, somut veya soyut, ses ya da ses topluluğudur.

Sözcükler varlıkların ya da zihnimizdeki kavramların karşılığıdır.

Sözcüklerin birçoğu, zamanla taşıdıkları ilk anlamın dışında, yeni anlamlar kazanarak da kullanılır.

• “Karşıdaki evi görüyor musun?” cümlesinde “görmek” sözcüğü, “gözle seçmek” anlamında kullanılmıştır.

• “Evimiz güneş görüyor.” cümlesinde “görmek” sözcüğü, “yüzü bir tarafa dönük olmak” anlamında kullanılmıştır.

• “Gördüm ki bu iş sanıldığı kadar zor değilmiş.” cümlesinde “anlamak” anlamında kullanılmıştır.

• “Cebi nihayet para gördü.” cümlesinde ise “görmek” sözcüğü, “bir şeye erişmek, sahip olmak” anlamında kullanılmıştır.

Anlaşıldığı üzere bir sözcük kullanıldığı cümleye göre farklı anlamlar kazanmaktadır.

Şimdi sözcüklerin hangi anlamlarda kullanıldığını görelim.

GERÇEK ANLAM (Temel Anlam)

Bir sözcüğün düşündüğü ilk anlamdır.

Gerçek anlam, bilinen en yaygın anlamdır, kişilere göre farklılık göstermez, herkese aynı anlamı düşündürür.

- Evin önüne büyük bir kulübe yaptı.
- Elmalar, bir bir yere düştü.
- Tencerenin içindeki su çok sıcaktı.

YAN ANLAM

Bir sözcüğün, cümle içinde kazandığı, gerçek anlama şekil ya da içerik yönünden bağlı olan anlamına “yan anlam” denir.

- Kapının kolü kırıldı.
- Çocuğun ateşi çıktı.
- Tesisleri dağın eteğine kurdular.
- Bıçağın ağzı körelmiş.

MECAZ (DEĞİŞMECELİ) ANLAM

Sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak başka bir anlamı karşılayacak biçimde kullanılmasıyla kazandığı yeni anlamdır.

Mecazın en yaygın biçimi somut anlamı bir sözcüğün soyut anlam kazanmasıdır.

• “Sözümü ikide bir kesip duruyordu.” cümlesinde “kesmek” sözcüğü, gerçek anlamından uzaklaşıp “müdahale etmek” anlamında kullanılmıştır.

Şimdi bazı sözcüklerin “gerçek, yan ve mecaz” anlamıyla kullanılmalarını örnek cümlelerde görelim.

Burun:

- Yere düşünce burnum kanadı.
gerçek anlam
- Ayakkabının burnu delindi.
yan anlam
- Burnundan, gururundan yanına varılmıyor.
mecaz anlam

Diş:

- Fındığı dişinizle kırmayın.
gerçek anlam
- Testerenin dişini biledim.
yan anlam
- Rakibi dişli çıktı.
mecaz anlam

Isınmak:

- Tencerenin içindeki su ısındı.
gerçek anlam
- Sobayı yakınca biraz ısındık.
yan anlam
- Bu şehre zor da olsa ısındım.
mecaz anlam

1. ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmıştır?

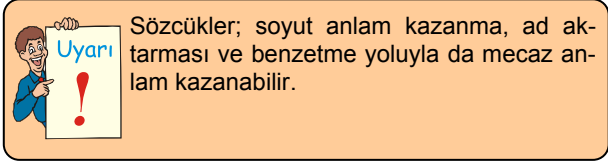
- A) Masa, kapının ağzından geçmedi.
- B) Soğuk bir kış gecesinde yola çıktık.
- C) O benden bir gömlek üstündür.
- D) Kuru odunları, odunluğa taşıdık.

ÇÖZÜM

A, B ve D'de altı çizili sözcükler gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır.

C'de ise "gömlek" sözcüğü "üstünlük" anlamında kullanıldığından kendi anlamından uzaklaşıp mecaz anlam kazanmıştır.

Yanıt: C

Sözcükler; soyut anlam kazanma, ad aktarması ve benzetme yoluyla da mecaz anlam kazanabilir.

AD AKTARMASI

Benzetme ilgisi olmaksızın bir sözcüğü, ilgili olduğu başka bir sözcük yerine kullanmaktır.

Ad aktarmasının çeşitli kullanımları vardır:

İç söylenir, dış anlatılır:

- Ayaklarıyla içeri girme. (ayakkabı)
- Reçeli masaya getir. (kavanoz)

Dış söylenir, iç anlatılır:

- Tencere pişti. (içindeki yemek)
- Bardağı bir dikişte bitirdi. (içindeki su)

Yer söylenir, iç anlatılır:

- İstanbul, susuzluktan şikâyet edecek. (insanlar)
- Bu saatte Antep uyuyordur. (Antepli insanlar)

Parça söylenir, bütün anlatılır:

- Eskişehir'e yataklıyla gittik. (tren)
- Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilal. (bayrak)

Bütün söylenir, parça anlatılır:

- Beşiktaş'ta arabamız bozuldu. (arabanın bir parçası)
- Kapıyı kırıp girmişler. (kilit)

Araç söylenir, insan anlatılır:

- O, gazetemizin ünlü kalemidir. (yazarı)
- Sokaktan şemsiyeler geçiyor. (insanlar)

Sanatçı söylenir, eser anlatılır:

- Radyodan Teoman'ı dinliyorum. (şarkısını)
- Oktay Rifat'ı severek okuyorum. (şiiirini)

BENZETME

Anlamı kuvvetlendirmek için benzer niteliklere sahip bir varlık yardımıyla anlatmaktır.

• "Körfezdeki dalgın suya bir bak." bu dizede "su", "dalgın bir insana" benzetilmiş, insanın özelliği doğaya aktarılmıştır.

• Sen, ne tilkisin sen." cümlesindeki kişi, "kurnazlık" yönünden tilkiye benzetilmiş, doğadan insana aktarma yapılmıştır.

DOLAYLAMA

Tek sözcükle anlatılacak bir kavramı birden çok sözcükle anlatmaktır.

Derya kuzusu → balık

Yedi tepeli şehir → İstanbul

Yavru vatan → Kıbrıs

Meşin yuvarlak → top

File bekçisi → kaleci

Beyaz önlüklüler → doktorlar

Ormanlar kralı → aslan

Ulu önder → Atatürk

TERİM ANLAMI

Bilim, sanat, spor, meslek gibi belirli bir alana ait olan sözcüklere "terim" denir.

Terimler, özel sözcüklerdir ve anlamları kişiden kişiye değişmez.

Türkçe:

Hece, uyak, sıfat, yüklem...

Matematik:

Açı, kare, logaritma...

Coğrafya:

Enlem, boylam, yükselti...

Tiyatro:

Oyun, sahne, kostüm, perde...

Futbol:

Taç, korner, penaltı...

Müzik:

Nota, solfej, hicaz...

Bir sözcüğün terim olabilmesi için mutlaka bir dalla (branşla) ilgili olarak kullanılması gerekir.

- “Üç perdelik bir oyuna gittim.” cümlesinde “perde” tiyatroyla ilgili bir terim olarak kullanılmıştır.
- “Evin perdelerini yıkadım.” cümlesinde “perde” terim anlamıyla kullanılmamıştır.

2. ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, terim olan bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Sınavda, sınıftan ses çıkmıyordu.
- B) Baharda buralar şenlenir.
- C) Bu soruna farklı bir açıdan yaklaştı.
- D) Bu şiirde ulama yapılmamış.

ÇÖZÜM

Verilen cümlelerde sadece D’de terim anlamlı bir sözcüğe rastlıyoruz. “Ulama” Türkçeye, şiirle ilgili bir terimdir.

Yanıt: D

SOMUT ANLAM

Duyu organlarımızla algıladığımız, varlığını herhangi bir duyumuzla anlayabildiğimiz sözcükler somut anlamlıdır.

ağaç, rüzgâr, ateş, ses, ışık...

SOYUT ANLAM

Varlığını duyu organlarımızla algılayamadığımız; fakat var olduğunu kabul ettiğimiz sözcükler soyut anlamlıdır.

huzur, sevinç, aşk, korku, öfke...

Somut sözcükler, cümledeki kullanımlarına göre soyut anlam kazanabilir.

- Yaşamın zorlukları altında çok ezilmiş.
- O, kafasızın biridir.

3. ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olarak verilen sözcüklerden hangisi, soyut bir kavramı anlatır?

- A) Bugün, yağmur çok yağdı.
- B) İstanbul’un denizine artık girebiliyoruz.
- C) Seni görünce çok mutlu oldum.
- D) Yemek çok acı olmuş.

ÇÖZÜM

A, B, D’deki “yağmur, deniz, acı” sözcükleri duyu organlarıyla algılanabildiğinden somut sözcüklerdir. C’deki “mutlu” sözcüğü ise soyuttur.

Yanıt: C

YANSIMA SÖZCÜKLER

Doğadaki varlıkların çıkardığı sesleri taklit etmek yoluyla oluşturulan sözcüklere “yansıma” denir.

- Kapının gıcırdamasını gideremedik.
- Köpeklerin havlaması köylülere uyandırdı.
- Suyun şırıltısı insana huzur verir.
- Balon patlayınca çok korktuk.

Yukarıdaki cümlelerde “gıcırta, havlamak, şırıltı, patlamak” sözcükleri ses taklidi olduğundan yansımadır.

SÖZCÜKLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

EŞANLAMLILIK (ANLAMDAŞLIK)

Yazılış ve söylenişleri farklı; fakat anlamları aynı olan sözcükler eşanlamlıdır.

Eşanlamlılık genellikle başka dillerden dilimize girmiş sözcüklerle oluşmuştur.

neşeli – şen

yıl – sene

sınav – imtihan

tümce – cümle

dize – mısra

sağlık – sıhhat

Aynı anlama gelen sözcüklerin gereksiz yere aynı cümlede kullanılması anlatımı bozar.

- Adamın sağlığı ve sıhhati iyice bozulmuştu.
- İşlerini özenle; itinayla yapıyordu.
- Bu konuda çok hassas ve duyarlı davranıyorsun.

EŞSESLİLİK (SESTEŞLİK)

Sesleri ve söylenişleri aynı; fakat anlamları farklı olan sözcükler sestestir.

Al:

- Kırmızı: Yanakları al al olmuş.
- Almak eylemi: Bir sepet aldım.

Aç:

- Tok olmayan: Yemek yoksa aç kalacağız.
- Açmak eylemi: Televizyonu açtı.

Çay:

- Bitki: Karadeniz'de en çok çay yetişir.
- Küçük dere: Ördekler köyün çayında yüzüyordu.

Ben:

- Kişi adılı: Ben geldim.
- Vücuttaki et parçası: Sirtında ben çıkmış.

Sesteşlikle ilgili bilmeniz gerekenler:

1. Yazılışları aynı olan: Fakat üzerinde inceltme işareti bulunan sözcükler sesteş değildir.

hala → hâlâ

kar → kâr

adet → âdet

alem → âlem

2. Bir sözcüğün yan ve mecaz anlamı onun sesteşi değildir.

- Adamın ayağı sargılıydı.
gerçek anlam
- Dizimi masanın ayağına çarptım.
yan anlam
- İpi direğe bağladı.
gerçek anlam
- Konuşmayı iyi bağladı.
mecaz anlam
- Ağzında yara çıkmış.
gerçek anlam
- Mağaranın ağzında onu gördüm.
yan anlam

3. Aynı türde kullanılsalar da aralarında anlam ilişkisi olan sözcükler "ortak kök"tür ve bu sözcükler sesteş değildir.

- Evi yeşile boyadı.
- Boyalara zam gelmiş.

- Elbiseler bir gecede kurumuş.
- Kuru bir odun getir.

- İki devlet savaştı.
- Bu savaş, artık bitmeli.

KARŞIT (ZİT) ANLAMLILIK

Anlam bakımından birbirinin tersi, karşıtı olan sözcüklerdir.

iyi – kötü

ön – arka

güzel – çirkin

ağlamak – gülmek

Bir sözcüğün olumsuz biçim o sözcüğü karşıtı değildir.

karşıt

olumsuz

gel → git → gelme

çık → in → inme

mutlu → üzgün → mutsuz

4. ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, "karşıt kavramlar" bir arada kullanılmıştır?

- A) Bazen büyükler de küçüklere saygı göstermeli.
- B) Evin ön kapısının yanına posta kutusu koyduk.
- C) İnsan, mutlu olduğunda çok güler.
- D) Sorulara bak dediğim halde, bakmadı.

ÇÖZÜM

Verilen cümleleri dikkatlice incelediğimizde sadece A'da "büyükler" ve küçüklere" sözcüklerinin karşıtı olduğunu görürüz.

Yanıt: A

YAKIN ANLAMLILIK

Tek başına aynı kavramı karşılamayan; fakat anlamca yakın olan sözcüklerdir.

- akşam ile gece
- serin ile ılık
- mutlaka ile kesinlikle
- seçkin ile önemli

NİTEL ANLAM

Bir varlığın durumunu, özelliği belirten sözcükler nitel anlamlıdır.

- Onun büyük hayalleri vardı.
- Bu davranışı, onu iyice küçülttü.
- İlk dersinde çok heyecanlandı.

NİCEL ANLAM

Varlıkların sayılabilen ölçülebilen özelliklerini veren sözcükler nicel anlamlıdır.

- Büyük bir evde oturuyorlar.
- Bankada küçük bir hesabı vardı.
- Bu işten çok para kazandı.

5. ÖRNEK

“Bir kere” **sözü**, **şağıdaki cümlelerin hangisinde** “nicelik” **bildirmektedir?**

- A) Olan olmuş bir kere, ne yapalım!
- B) Bir kere sen yalancının tekisin!
- C) Tiyatroya bir kere de birlikte gitmiştik.
- D) Bir kere, sen konuşmayı biliyorsun.

ÇÖZÜM

Nicelik sayılabilmek ya da ölçülebilmekle ilgili olduğuna göre doğru seçenek C'dir.

Yanıt: C

ÖZEL VE GENEL ANLAMLILIK

Cümlede aynı türün içindeki bir tek kavramı karşılayan sözcük “**özel**”; çoğul eki almadan aynı türden birden fazla kavramı karşılayan sözcük ise “**genel**” anlamlıdır.

- Çiçeğe su vermeyi unuttum.
özel
- Çiçek doğanın süsüdür.
genel

- Bu siiri çok beğendim.
özel
- Şiir, sanatın önderidir.
genel

Birbirini kapsayan sözcükler arasında da genel - özel anlam ilişkisi vardır.

- Erguvan güzel bir ağaçtır.
özel genel
- Kitaplardan en çok romanı severim.
genel özel

Bazı sözcüklerin anlam ilişkileri, verilen sözcükler arasındaki bağlantı incelenerek bulunur.

“**Yağmur**” ile “**sel**” arasında neden-sonuç ilişkisi vardır.

“**Buğday**” ile “**un**” arasında hammadde-ürün ilişkisi vardır.

6. ÖRNEK (2001-ÖÖS)

“**Örgü**” ile “**çorap**” **sözcükleri arasındaki ilginin benzeri, aşağıdakilerin hangisinde vardır?**

- A) Yumak – dantel
- B) İğne – oya
- C) Dikiş – kumaş
- D) Dokuma – halı

ÇÖZÜM

“**Örgü**” ile “**çorap**” arasındaki ilişki, ürünün (çorabın) nasıl üretildiği ile ilgilidir.

Aynı ilgi D’de “dokuma” ile “halı”da vardır.

Yanıt: D

İKİLEMELER

Anlamı güçlendirmek daha etkili kılmak için iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşur.

İkilemeler değişik biçimlerde oluşabilir:

a) Aynı sözcüğün tekrarıyla:

- Kucak kucak çiçek topladı.
- Yavaş yavaş yerinden doğruldu.
- Sabah sabah beni niye uyandırırıyorsun?

b) Eş veya yakın anlamlı sözcüklerin yan yana gelmesiyle:

- Hısım akraba toplanıp gelmişler.
- Yalan yanlış bilgiler edinmiş.
- Eşe dosta haber saldık.

c) Karşıt anlamlı sözcüklerin yan yana gelmesiyle:

- Gece gündüz ders çalışıyor.
- Bu sınavı ölüm kalım meselesi yapmayın.
- İleri geri konuştu gitti.

d) Biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerin yan yana gelmesiyle:

- Eğri büğrü yazıyor.
- Benden para mara isteme.
- Saçma sapan sözler duymak istemiyorum.

e) Anlamsız iki sözcüğün yan yana gelmesiyle:

- Benden ıvır zıvır şeyler istedi.
- Abuk sabuk şiirler yazıyor.
- Eciş bücüş yazısı var.

f) Yansıma sözcüklerin bir araya gelmesiyle:

- Kalbim güm güm atıyor.
- Eğilmişler fısır fısır konuşuyorlar.
- Merdivenden paldır küldür yuvarlandı.

7. ÖRNEK

Aşağıdaki ikilemelerden hangisi farklı bir şekilde oluşturmuştur?

- A) Bahçede irili ufaklı birçok karpuz var.
- B) Bu işi az çok kavradım.
- C) Pazarda doğru dürüst bir şey bulamadık.
- D) Yeni girdiği işte sabah akşam çalışıyor.

ÇÖZÜM

Verilen cümlelerde A, B, D seçeneklerinde ikilemeler “karşıt” anlamlı sözcüklerden oluşmuştur.

C’de ise yakın anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

Yanıt: C

DEYİMLER

Deyimler, en az iki sözcüğün, gerçek (temel) anlamlarını yitirip yeni bir soyut anlamı karşılamasıyla oluşur.

Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Deyimi oluşturan sözcükler de sözcüklerin yerleri de değiştirilemez.

“Pişmiş aş su katmak” deyiminde “aş” sözcüğünün yerine, anlamdaşı olan “yemek” sözcüğünü getirirsek deyim anlamı bozulur.

Deyimler genellikle mecaz anlamlıdır.

- Eli ayağı dolaşmak
- Yüzü sirke satmak
- Kafası bozulmak

Bazı deyimler gerçek anlamlarıyla kalıplaşır.

- Alan razı satan razı
- İyi gün dostu
- Hem suçlu hem güclü

Cümle şeklinde oluşan deyimler de vardır:

- Ağzını hayra aç
- Ağzından yel alsın.
- Atı alan, Üsküdar’ı geçti.

Bazı deyimler çift yargılıdır.

- Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- Ele verir talkını, kendi yutar salkımı.
- Herkes gider Mersin’e biz gideriz tersine.

Şimdi bazı deyimlerin cümleye kattığı anlamları görelim:

• “Her zaman işine dört elle sarılır.” cümlesinde “dört elle sarılmak” deyiminin anlamı “işini iyice benimsemek”tir.

• “Getirilen bütün önerilere dudak büküyor.” cümlesinde “dudak bükmek” deyiminin anlamı “beğenmemek, umursamamak”tır.

- “Çocukluktan beri onların içtikleri su ayrı gitmez.” cümlesinde “içtikleri su ayrı gitmemek” deyiminin anlamı “çok iyi arkadaş olmak”tır.

Anlamına uygun kullanılmayan deyimler cümlede anlatımı bozar.

- “Bana hiç destek vermiyor, hep arka çıkıyor.” cümlesinde “arka çıkmak” deyimini, cümlede “engellemek” anlamında kullanılmış. Halbuki bu deyim “destek olmak, korumak” anlamında kullanılır.

- “İşini çok seviyor; çünkü yaptığı her işe gönül koyuyor.” cümlesinde “gönül koymak” deyimini yanlış kullanılmıştır; çünkü bu deyim “gücenmek, alınmak” anlamındadır.

ÇÖZÜMLÜ TEST

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi, mecaz anlamıyla kullanılmamıştır?

- A) Her ay gelip para istemesine çok bozuluyor.
 B) Bu üniversitede yeni düşünceler doğuyor.
 C) Hakem penaltı verince ortam çok gerildi.
 D) Bu yörede sebze, meyve boldur.

ÇÖZÜM

A, B, C’de “bozulmak, doğmak ve gerilmek” sözcükleri gerçek anlamlarının dışında kullanıldığından mecazdır.

D’de ise “bol” sözcüğü “soyut” bir anlam kazanmamıştır ve gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Yanıt: D

2. Aşağıdakilerin hangisinde kişileştirme yoktur?

- A) Bulutlar ağladı bütün gün.
 B) Rüzgârdan yapraklar, etrafa saçılmış.
 C) Ayçiçekleri, baygın bakıyor güneşe.
 D) Martılar toplanmış türkü söylüyor.

ÇÖZÜM

A, C, D’de “bulutlara, ayçiçeklerine ve martılara” insan özelliği verildiğinden kişileştirme yapılmıştır. B’de herhangi bir kişileştirme yoktur.

Yanıt: B

3. I. Çürük binaların hepsi bir bir yıkılmış.
 II. Kasadaki çürük domateslerle salça yapıldı.
 III. Çürük bilgilerle yayıncılık yapılmaz.
 IV. Alınan yeni futbolcu da çürük çıktı.

Yukarıdaki cümlelerde “çürük” sözcüğü kaç farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

ÇÖZÜM

“Çürük” sözcüğü:

A’da, yapısı sağlam olmayan; B’de, yumuşamış, bozulmuş; C’de, tutarlı olmayan; D’de fiziksel sorunu olan anlamlarında kullanılmış.

Yanıt: D

4. Aşağıdaki ikilemelerden hangisi diğerlerinden farklı bir yolla oluşmuştur?

- A) Benimle doğru dürüst konuşmuyorsun.
 B) Bu sokaktan gece gündüz araç geçer.
 C) Büyüklü küçüklü hayvanlar bahçeye dolmuş.
 D) Bu işi de ölüm kalım meselesi olarak görmeyin.

ÇÖZÜM

B, C, D’de ikilemeler karşıt (zıt) anlamlı sözcüklerin yan yana gelmesiyle oluşmuş.

A’da ise yakın anlamlı sözcüklerle oluşmuş.

Yanıt: A

5. Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin karşıt anlamlısı yoktur?

- A) var B) sıkı
 C) ılık D) dar

ÇÖZÜM

A’da “var”ın karşıtı “yok”; B’de “sıkı”ın karşıtı “gevşek”; D’de “dar”ın karşıtı “geniş”; C’deki “ılık” sözcüğü’nün karşıtı yoktur.

Yanıt: C

6. “Çok üşüdük, camı kapatır mısın?” cümlesinde “cam” sözcüğü benzetme anlamı olmadan “pencele” sözcüğünün yerine kullanılmıştır.

Aşağıdakilerin hangisinde böyle bir kullanım vardır?

- A) Neden yangına körükle gidiyorsun?
B) Sel sularıyla çoşan ırmak bizi korkuttu.
C) Fırın, bir türlü yanmıyor.
D) Mete, bugün gitarını getirmemiş.

ÇÖZÜM

Benzetme amacı olmadan bir sözü başka bir söz yerine kullanmaya ad aktarması denir.

C’de “fırın” sözcüğü verilerek içi kastedilmiş, dolayısıyla ad aktarması yapılmış.

Yanıt: C

7. **Aşağıdakilerin hangisinde “köpek” sözcüğüyle genelleme yapılmıştır?**

- A) Bu köpeği bizim köye götürelim.
B) Köpek, insanın en yakın dostudur.
C) Senin köpeği getir de biraz sevelim.
D) Köpekler, sabaha kadar havladı.

ÇÖZÜM

B’de “köpek” sözcüğü genelleme yoluyla, bütün türü kapsamıştır.

Yanıt: B

8. 1. Ömrü boyunca birçok sıkıntıya katlandı.
2. Arkadaşımın davranışları hiç de iyi değildi.
3. Düşüncelerin sınırı yoktur.
4. Ezik seftalilerden marmelat yaptılar.

Bu cümlelerin hangilerinde altı çizili sözcük, “soyut bir kavramın somut anlamlı sözcükle anlatılmasına” örnektir?

- A) 1. ile 2. B) 1. ile 3.
C) 2. ile 3. D) 2. ile 4.

ÇÖZÜM

1. cümledeki “katlanmak”, “güç koşullara dayanmak, tahammül etmek”; 3. cümledeki “sınır” “son, uç, ölçü” soyut anlamlarında kullanılmıştır.

Yanıt: B

9. “Bir tek sözcükle anlatılabilecek bir kavramı birden çok sözcükle anlatmaya “dolaylama” denir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, bu tanıma uygun bir örnek vardır?

- A) Sofrada bir tek kuş sütü eksikti.
B) Göklerin çelik kanatlı bekçileri gururumuzdur.
C) Boğaz’ın derin sularında yüzenler var.
D) Üniversite yolları gittikçe dikleşiyor, denebilir.

ÇÖZÜM

Yukarıda tanımı da verilen dolaylamada anlam ve biçim kalıplaşması vardır. Dolaylama özelliği gösteren sözler herkes tarafından aynı anlamda, aynı biçimiyle kullanılır. Bu açıdan baktığımızda B’deki “göklerin çelik kanatlı bekçileri” sözü dolaylamadır.

Yanıt: B

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, deyimın açıklaması yanlıştır?**

- A) “Akli kesmek” deyimini, bir şeyin olabileceğine inanmak anlamındadır.
B) Sürmekte olan sıkıntılı durumun sona ermesini bekleyenler için “Çile dolduruyor.” deyimini kullanılır.
C) Birbirinden farklı birçok işte uğraşan insanları anlatmak için “Kırk tarakta bezi var.” denir.
D) “El etek öpmek”, toplum içinde belli bir yeri, saygınlığı olan insanlara saygı göstermek anlamındadır.

ÇÖZÜM

“El etek öpmek”, “bir işi yaptırmak için şuna buna çok yalvarmak” anlamında bir deyimdir. Saygı göstermek anlamına gelmez.

Yanıt: D

KONU TESTİ – 1

1. “Taşımak” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Omuzlarında taşıdığı yük, elli kilodan fazlaydı.
- B) Sular kesilince çeşmeden su taşıdılar.
- C) Kolunda çanta taşımayı hiç sevmezdi.
- D) Ailenin sorumluluğunu tek başına taşıyordu.

2. “Patlamak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Sıkıntıdan neredeyse patlayacaktım.
- B) Herhalde bu iş, bize pahalıya patlayacak.
- C) Aldığım hortumların hepsi, patladı.
- D) O, yaramazlık yaptı, öğretmen bize patladı.

3. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi yan anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Şişenin ağzını iyi açmamışsın.
- B) Hastalanınca hep boğazım ağrır.
- C) Onunla aramızda sıkı bir bağ var.
- D) Hamal, onca yükü sirtında taşıyordu.

4. Aşağıdakilerden hangisi sesteş (eşsesli) bir sözcüktür?

- A) hâlâ
- B) ayak
- C) çay
- D) kuru

5. “Kök” sözcüğü, aşağıdakilerin hangisinde “terim” anlamıyla kullanılmamıştır?

- A) Köklü işlemleri yapmakta çok zorlanıyor.
- B) Bizim köklerimiz Karamanoğulları’na kadar dayanır.
- C) Tıpta kök hücre tedavisi devrim niteliğindedir.
- D) Türkçede bazı kökler, tek hecelidir.

6. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi, diğerlerine göre daha genel anlamlıdır?

- A) Kadıköy’den çok güzel bir kazak aldım.
- B) Öğretmenin sorusunu sınıftan kimse yanıtlamadı.
- C) Erkeği gösteren saattir.
- D) Kitabını masada unutmuşsun.

7. “Büyümek” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “genişlemek” anlamında kullanılmıştır?

- A) İçimizde büyüyen güzellikleri ancak sevgisizlik yok edebilir.
- B) Serveti büyüyünce etrafındakileri umursamamaya başladı.
- C) Kentlerin büyümesiyle sorunlar da giderek artıyor.
- D) İnsanın büyümesi, gerektiğinde kendini bir amaç adayabilmesiyle olanaklıdır.

8. Sözcüklere anlam kazandırmanın bir yolu da ya insandan doğaya ya da doğadan insana yapılan aktarmalardır.

Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük “aktarma” yoluyla anlam kazanmamıştır?

- A) Onun dişleri, diş değil birer inciydi.
- B) Bu güzel sözler karşısında o da yumuşadı.
- C) Gençler, duvara dayanmış, yoldan geçen arabalara bakıyorlardı.
- D) Bu sözlerden dolayı çok kırıldım.

9. 1. Bir insan önce düşünmeyi bilmelidir.
2. Bir bisiklete iki kişi binmiş.
3. Sıraya girip ancak bir ekmeğe alabildi.
4. Bir ses duydunuz mu?
- "Bir" sözcüğü, yukarıdaki cümlelerin hangilerinde, "herhangi bir" anlamında kullanılmıştır?

- A) 1. ve 2. B) 1. ve 4.
C) 2. ve 3. D) 3. ve 4.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, "karşıt kavramlar" bir arada kullanılmamıştır?

- A) Dostuna dostluk göster; ama sana düşmanlık edecek kadar kuvvet verme!
B) Hayat bir tiyatro gibidir; en kötü insanlar, en iyi yerlerde oturur.
C) Gençlikte günler kısa, yollar uzun; yaşlılıkta günler uzun, yollar kısadır.
D) Herkes mutluluktan söz eder; ama onun ne olduğunu kimse bilmez.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ikileme, cümleye "tekrar tekrar" anlamı katmıştır?

- A) Üniversite tercihini belirlerken uzun uzadıya düşündü.
B) Dalgın dalgın yürürken az daha düşüyordu.
C) İnceden inceye düşününce ona hak verdim.
D) Üst üste aynı konuları gündeme taşımaktan bıkmadı.

12. Genç bir yazarken ünlü, tanınmış kişilerce önemsenmek, beni çok mutlu ederdi. Şimdi böyle bir durumla karşılaşıncaya, nerede yanlış yaptım acaba diye kendimi gözden geçiriyorum.

Bu parçada geçen "önemsenmek" sözcüğünün yerine aşağıdakilerden hangisi getirilirse, cümlenin anlamı farklılaşır?

- A) eleştirilmek
B) hesaba katılmak
C) dikkate alınmak
D) önemli görülme

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, "bir işin çarçabuk yapılmasını ister yaratılıştan" anlamında bir deyim kullanılmıştır?

- A) Bir an önce evde olmaya can atıyorum.
B) Vakit geçirmeden bu işe son noktayı koymalıyım.
C) Nedense canı tez biri olduğunu kabullenmek istemiyorum.
D) İki arada bir derede kalmayı kim ister ki?

14. "Otobüse el sallarken akan gözyaşlarını da siliyordu." cümlesinde altı çizili sözcük, benzetme ilgisiz kurulmaksızın başka bir sözcüğün yerine kullanılmıştır.

Böyle bir kullanım, aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Uzun süredir aklımı kurcalayan bir soruyu sormak istiyorum.
B) Yaşlı adamın, mahalleyle arası çok iyi değildi.
C) Denizin ve yazın tadını çıkarmaya çalışıyorum.
D) Kitapların tozunu alıp raflara teker teker yerleştirdi.

15. "Dilin bozulduğundan herkes yakınıyor; fakat düzeltmek için de kimse elini taşın altına sokmuyor."

Altı çizili sözün cümleye kattığı anlamla, aşağıdakilerin hangisiyle ilgili değildir?

- A) Çaba sarf etmemek
B) Sorumluluk almamak
C) Diline sahip olmamak
D) İş yapmaya yanaşmamak

16. Bir baltaya sap olsun diye, küçük yaşlardan itibaren bir mağazada çalıştırıldı.

Bu cümledeki altı çizili deyim anlamı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Belirli bir iş sahibi olmak
B) Büyümesini beklemek, gözetmek
C) Bir iş görmeye hazırlanmak
D) Yararlı bir iş yapmak

KONU TESTİ – 2

1. “Adam” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde soyut anlamda kullanılmıştır?

- A) Arabanın yanında bir adam bekliyor.
- B) Memlekette adam kalmamış, herkes düzenbaz.
- C) Bu çocuk, takımın en iyi adamıdır.
- D) Karşıdaki inşaatta üç adam çalışıyor.

2. Aşağıdakilerin hangisinde “yerleşmek” sözcüğü diğerlerinden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Bankaya yerleşmiş olmaktan mutluluk duyuyor.
- B) Çektiğim bütün çile bir işe yerleşmek içindi.
- C) Sınavla iyi bir okula yerleşti.
- D) Bidonu omzuna iyi yerleştiremezsen düşer.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “durmak” sözcüğü, “ertelemek, daha uygun bir zamana bırakmak” anlamında kullanılmıştır?

- A) O söylediklerin şimdilik dursun.
- B) Kitaplar masanın üzerinde duruyor.
- C) Makine nedense birdenbire durdu.
- D) Karşımda öylece uzun süre durdu.

4. “Ters” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “gerçek” anlamda kullanılmamıştır?

- A) Kumaşın tersi, yüzünden daha güzeldi.
- B) Çocuk, ayakkabılarını ters giymiş.
- C) Kalemin ters tarafıyla masaya vurdu.
- D) Ters adamın biridir o; ne söyleyen dinlemez.

5. “Küçük” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde “nicel” anlamı kullanılmamıştır?

- A) Evin küçük odasını kiler yaptık.
- B) Küçük bir arabayla tatile gittiler.
- C) Herkesin önünde beni küçük düşürdü.
- D) Bankada küçük bir hesabı var.

6. Doğadaki seslerin taklit edilmesiyle yansıma sözcükler oluşur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yansıma sözcük yoktur?

- A) Gece, yan odada bir patırtı duydum.
- B) Dedem, homurdanarak bize yaklaştı.
- C) Bu vadide sesinin yankısını duyabilirsin.
- D) Rüzgârın uğultusu, bizi korkutuyordu.

7. “Yazar, romanlarındaki kahramanları bir türlü ete kemiğe büründüremiyor.” cümlesinde altı çizili sözün cümleye kattığı anlam, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşayan, gerçek insanı oluşturamaması
- B) Toplumsal sorunları düşündürememesi
- C) Romanın sonunda herkesin ölmesi
- D) İçine kapanık insanları anlatması

8. Deyimlerin pek çoğunda deymi oluşturarak sözcükler mecaz anlamıdır.

Aşağıdaki deyimlerden hangisi mecaz anlamı kullanılmamıştır?

- A) İyi gün dostu
- B) Küplere binmek
- C) Ağzında tüy bitmek
- D) Kulak kesilmek

9. Yazar, öyküsüne hayat görüşünü katıyor, yazarken kim alınır, kim kırılır diye hiç düşünmüyor. Romanlarında da kendisini rahatsız eden konulara değinirken kalemini hiç sakınmıyor.

Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gerçekleri gizlemeden açık açık yazmak
B) Sert sözler kullanarak kırıcı olmamak
C) Aklına geldiği gibi hiç düzeltmeden yazmak
D) Doğal ve içten bir dil kullanmak

10. Adamcağızı hiç yoktan üzdük.

Altı çizili sözün bu cümleye kattığı anlam, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Sorulara düşünmeden yanıt vermedik.
B) Yok yere bu kadar masrafa girdik.
C) Bu konuları bilmeden sınıfını geçemezsin.
D) Yaşlı balıkçı bütün gün kürek çekti.

11. 1. Ev alırken bankadan borç almak zorunda kalmıştı.
2. İki yıl içinde borca batmış, varını yoğunu satılığa çıkarmıştı.
3. Borcunu kapatmak için geceli gündüzlü çalışıyordu.
4. Borç altına girmek onun en çok korktuğu şeydi.

Bu cümlelerin hangilerindeki altı çizili sözler, anlamca birbirine en yakındır?

- A) 1. ve 2. B) 1. ve 4.
C) 2. ve 3. D) 3. ve 4.

12. “Kalkmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “Ne yapalım, adam bizden öğrendiklerini bize öğretmeye kalkıyor.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Akşam treni kaçta kalkıyor acaba?
B) Ortalık yatışınca sokağa çıkma yaşağı kalktı.
C) Çocuk yerinden kalkarak bizi selamladı.
D) Başından büyük işlere kalkınca işinden oldu.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim, açıklayıcısıyla birlikte verilmemiştir?

- A) Onun yanında konuşmayalım; ağzı gevşektir, asla sır saklayamaz.
B) Ona güvenip de bel bağlarsan sonunda zararlı çıkarsın.
C) Kulak kesilmiş, bütün dikkatiyle öğretmenini dinliyordu.
D) Hakkında söylenenleri duyunca, neredeyse küçük dilimi yutacaktım.

14. Bundan sonra daha düzenli çalışmalısın; çünkü sınavı çok az bir süre kaldı.

“Kalmak” sözcüğü, aşağıdakilerin hangisinde, bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Buraya kısa bir süre için gelmişti; ama burada tam iki ay kaldı.
B) Acele edin, trenin kalkmasına iki dakika kaldı.
C) Karanlıkta, az kalsın hendeğe düşecektim.
D) Derslerine çalışmayınca yine sınıfta kaldı.

15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “belli etmemeye çalışarak dinlemek” anlamında bir deyim kullanılmıştır?

- A) Herkesin kulak kesildiğini görünce, sözlerini sürdürdü.
B) Hepimiz dedeme kulak vermiş, anlattıklarını dinliyorduk.
C) Konuşmalara kulak kabartınca kendinden söz edildiğini anladı.
D) Kulaktan dolma bilgilerle tartışma ortamına girmemelisin.

16. Aşağıdaki ikilemelerden hangisi farklı bir yolla oluşmuştur?

- A) Sirtında eski püskü bir palto vardı.
B) Ne kadar akıllı uslu bir çocuk yetiştirmişsiniz.
C) Onun kaba saba tavırlarından artık çok sıkıldım.
D) Yeni gelen çocukla çok sıkı fıki olmuşsun.